

DAVID GINARD I FÉRON

Treballadors, sindicalistes i clandestins

HISTÒRIES ORALS DE REPÚBLICA,
GUERRA I RESISTÈNCIA

VOLUM III

EDICIONS DOCUMENTA BALEAR

2018

Sumari

Nota introductòria, 17

1. Entrevista a Magdalena Albertí i Moll, 21
Joan Albertí i Moll i l'activisme socialista a Capdepera
Empresonament i condemna durant la Guerra Civil
Joan Albertí: clandestinitat, presó i exili

2. Entrevista a Nicolau Alzina i Sancho, 24
Detenció al començament de la Guerra Civil (1936)
Batallons de treballadors i camps de concentració al nord d'Àfrica (1940-42)
Visió de l'exili (1942-53)
Retorn a la Mallorca franquista (1953)

3. Entrevista a Albert Amantegui i Albis, 28
La Guerra Civil a Menorca
Evacuació republicana de Menorca i camps de concentració del sud de França
La postguerra a Menorca
Exili i retorn de Miquel Amantegui

4. Entrevista a Pau Bover i Creus, 33
La fàbrica Can Buades i l'activisme comunista 1942-48
Tertúlies culturals antifranquistes a la postguerra
El PCE a Mallorca en el decenni dels seixanta
Altres organitzacions antifranquistes al decenni dels seixanta

5. Entrevista a Gonçal Castelló i Gómez Trevijano, 40
L'agent de la Komintern Heriberto Quiñones i el PCE de València (1932)
Quiñones i la Guerra Civil
Final de la Guerra. Quiñones al camp d'Albatera i a la presó de València (1939-40)
Comunistes valencians a la Guerra Civil i la postguerra

6. Entrevista a Francisca Cifre i Tortellà, 47
El barri del Molinar (Palma) abans de la Guerra Civil
Detenció, empresonament i execució de Rafel Cifre Torres
Els bombardeigs durant la Guerra Civil
Vida quotidiana durant la postguerra

7. Entrevista a Josep Cortès i Fuster, 50
Detenció de republicans de Pollença (juliol de 1936)
El vaixell-presó *Jaume I*
La presó de Can Mir

8. Entrevista a Emília Darder i Rovira, 56

L'alcalde Emili Darder i el cop d'Estat de juliol de 1936

Evacuació de Mallorca cap a França (1937)

Altres refugiats mallorquins

Exili a Veneçuela (1937-50)

Enyorament i retorn a Mallorca

9. Entrevista a Isabel Ferrer i Garau, 62

Moviment obrer de preguerra a Capdepera

Delació i detenció (agost de 1936)

Dones mallorquines empresonades durant la Guerra Civil

La presó de dones de Palma durant la postguerra (1939-40)

10. Entrevista a Climent Garau i Salvà, 65

L'expedició mallorquina a l'Olimpiada Popular (juliol de 1936)

El desembarcament republicà a Mallorca (agost-setembre de 1936)

Fronts de guerra de la Península

Final de la guerra i retorn a Mallorca

11. Entrevista a Antonia García, 70

La presó de Ventas a Madrid (1939)

Matilde Landa a la presó de dones de Palma (1940-42)

La mort de Matilde Landa (26 de setembre de 1942)

12. Entrevista a Arsenio García Dávila, 73

Alberto Bayo i la preparació de la Revolució Cubana a Mèxic

Bayo i l'expedició del *Gamma* (1956)

Alberto Bayo a la Cuba revolucionària (1959-67)

Mort i memòria d'Alberto Bayo a Cuba

13. Entrevista a Miquel Gayà i Sitjar, 81

Visita a la colònia penitenciària de Formentera (1941)

14. Entrevista a Pere Goñalons i Pons, 84

Les Joventuts Socialistes a Menorca (1933-39)

L'expedició menorquina a l'Olimpiada Popular (juliol de 1936)

Heriberto Quiñones i el PCE a Menorca

La repressió a Menorca durant la Guerra Civil

Refugiats i condicions de vida a Menorca durant la Guerra Civil

El comissariat a Menorca durant la Guerra Civil

Evacuació de Menorca (1939) i camps de refugiats a França

Menorquins a la resistència francesa durant la Segona Guerra Mundial

Les JSU de les Balears a l'exili francès (1944)

Exili a l'Argentina (1952-72)

15. Entrevista a Joan Huertas i Ladaria, *93*
 Detenció d'esquerrans a Capdepera, estiu de 1936
 La presó del castell de Bellver (setembre-desembre de 1936)
 Camps de concentració de Mallorca durant la Guerra Civil
 El carrabiner Vitaliano Huertas: Guerra Civil i resistència
 Identitats polítiques a la postguerra
 Activitats clandestines després de 1948
16. Entrevista a Marià Jaquotot i Molina, *102*
 L'esperantisme a Mallorca (1909-25)
 La repressió contra els esperantistes (1936-39)
17. Entrevista a Jesús Jurado Puig, *106*
 Can Mir i la presó provincial de Palma 1940-53
 La presó de dones de Palma a la postguerra
 Camps de concentració a Mallorca durant la postguerra
 La presó de Puerto de Santa María en el decenni dels cinquanta
18. Entrevista a María Luisa Lafita Juan, *112*
 Matilde Landa i el Socorro Rojo (1936)
19. Entrevista a Francisca Llabrés i Tortellà, *114*
 El barri del Molinar, el PCE i la família Picornell
 La repressió al Molinar durant la Guerra Civil
 Vida quotidiana dels vençuts durant la guerra i la postguerra
20. Entrevista a Amàlia Llodrà i Perelló, *119*
 Emigració i Guerra Civil
 Jaume Alzina Sancho i el socialisme a Capdepera
 Nicolau Alzina Sancho i la Guerra Civil
 L'antifranquisme a Mallorca (1952-75)
 El PCE a Capdepera durant la Transició Democràtica
21. Entrevista a Francisca Llopis i Mas, *124*
 Detenció i judici (1938)
 La presó de dones de Palma (1938-43): condicions de vida
 Records sobre algunes preses (1938-43)
 Infants a la presó de dones (1938-43)
 Matilde Landa a la presó de dones (1940-42)
 Sortida de la presó (1943)
22. Entrevista a Josep López i Bermejo, *133*
 Detenció i judici durant la Guerra Civil
 Presó del castell de Bellver (juliol-desembre de 1936)
 Camp de concentració de Sant Joan de la Font Santa (finals 1936-començaments 1937)

Camp de concentració del Port de Pollença (1937)
 Presó militar del convent de la Missió (1938)
 Presó de Can Mir (1938-40)
 Repressió contra la maçoneria a Mallorca
 Bescanvis de presos durant la Guerra Civil
 El procés dels andritxols

23. Entrevista a Carmen López Landa, 141

Infància i joventut de Matilde Landa
 Matilde Landa, de la República a la Guerra Civil
 Evacuació des de Galícia, colònies infantils republicanes durant la Guerra Civil i trasllat a la Unió Soviètica (1936-39)
 Detenció, emprisonament i mort de Matilde Landa (1939-42)
 Recuperació de la memòria de Matilde Landa
 Detenció d'Aida Landa Vaz i Fernando Villa Landa (1945)
 Exili a Londres, Mèxic i Txecoslovàquia (1939-60)
 Primer retorn a l'Espanya franquista (1960-62)
 Retorn definitiu de l'exili i oposició en el darrer franquisme (1970-75)

24. Entrevista a Antoni Martínez i Prats, 158

Antoni Martínez Juliana i la cultura obrera durant la Segona República
 Bombardejos a Mallorca durant la Guerra Civil
 La repressió a Mallorca (1936-39)
 Presons de la postguerra (1939-43)
 Familiars dels presos i condicions de vida a la postguerra
 La vida dels militants clandestins de postguerra
 Antoni Martínez Juliana i el PCE a la presó de Burgos
 Detenció (1962)
 La mort del policia Antonio Carrillo Fernández (1962)
 L'emigració mallorquina a Algèria

25. Entrevista a Tomàs Miquel i Vidal, 167

Complot de l'aeroport de Son Sant Joan, detenció i judici (1937-38)
 Presó militar d'Illetes (1937-39)
 Presó de Can Mir (1939-41)
 Presó Provincial de Palma (1941)

26. Entrevista a Pere Navarro i Camps, 173

Miquel Navarro Campomar: guerra i exili

27. Entrevista a Néstor Némer, 175

Alberto Bayo i els expedicionaris del *Gamma* (1956)
 Alberto Bayo: exili i revolució a Cuba (1959-67)
 Bayo, Fidel Castro i el Che
 Memòria d'Alberto Bayo a Cuba

28. Entrevista a Mateu Obrador i Fullana, *183*
 L'esquerra a Campos durant la Segona República
 Presons i camps de concentració a Mallorca (1936-39)
 La clandestinitat a Mallorca durant la postguerra
29. Entrevista a Calixto Pérez Doñoro, *187*
 Final de la Guerra Civil a Madrid i cop del coronel Casado (1939)
 Camp de concentració d'Albatera i presó de Cartagena (1939)
 Reorganització del PCE a Madrid. Heriberto Quiñones (1940-41)
 Caiguda de l'organització de Quiñones i reorganització posterior (1941-43)
 Fuga de la presó d'Alcalá de Henares (1944)
 Guerrilla antifranquista (1944)
 Valoració de la figura d'Heriberto Quiñones
30. Entrevista a Francisca Pizà i Company, *199*
 Detenció i judici (1937-38)
 Presó de dones de Palma (1937-43): condicions de vida
 Matilde Landa a la presó de dones de Palma (1940-42)
 Sortida de la presó i postguerra a Mallorca
31. Entrevista a Maria Plaza i Montaner, *204*
 Vida quotidiana al barri de la Calatrava (Palma) fins a la Guerra Civil
 La Primera Guerra Mundial i el motí de subsistències de 1918
 Protestes estudiantils durant la dictadura de Primo de Rivera (1927-30)
 Estudis universitaris i pràctica professional (1931-50)
 L'educació a Mallorca durant la Segona República
 Cop d'estat de juliol de 1936
 Andreu Crespí a les presons i camps de concentració de Mallorca (1936-42)
 Consell de guerra contra Andreu Crespí (setembre de 1937)
 Els familiars dels presos durant la Guerra Civil
 Presoners soviètics a Mallorca durant la Guerra Civil
 El desembarcament de Bayo a Mallorca
 Els bombardeigs aeris a Mallorca durant la Guerra Civil
 Fam i estraperlo durant la postguerra
32. Entrevista a Josep Pons i Bestard, *221*
 La maçoneria a Mallorca durant la Segona República
 La repressió contra la maçoneria
 Processament
 La presó militar d'Illetes
 Camps de concentració a Mallorca durant la Guerra Civil
 Tribunal de Repressió de la Maçoneria i el Comunisme (1944)
33. Entrevista a Antoni Pons i Melià, *227*
 Orígens familiars
 L'educació a Menorca abans de la Guerra Civil

Activisme estudiantil a Menorca durant la Segona República
     Servei militar durant la Segona República
     Cop d'Estat de juliol de 1936 a Menorca
 La repressió republicana a Menorca durant la Guerra Civil
     Heriberto Quiñones i la Guerra Civil a Menorca
 Construccions militars a Menorca durant la Guerra Civil
     Evacuació de Menorca (febrer de 1939)
     La repressió franquista a Menorca (1939)
     La resistència de postguerra a Menorca
         El maquis a França (1944-45)
         Presons franquistes (1945-54)
 Bartomeu Mulet i la clandestinitat llibertària a Espanya
     Memòria de l'ocupació franquista de Menorca

34. Entrevista a Jaume Rebassa i Romer, 239
     Jaume Rebassa Garcies i el socialisme a Mallorca
     Cop d'Estat i repressió diferida contra les famílies
         Execucions a Palma durant la Guerra Civil
 Condicions de vida a Mallorca durant la guerra i la postguerra

35. Entrevista a Manuel de la Rubia, 243
     L'exèrcit a Mallorca durant la Segona República
     La Guerra Civil a Cabrera (juliol-agost de 1936)
     Arribada a la Menorca republicana (agost de 1936)
     La Junta d'Abastiments de Menorca (1936-39)
     Ambient polític i repressió a Menorca (1936-39)
     Refugiats mallorquins a Menorca durant la guerra
     Final de la Guerra Civil a Menorca (febrer de 1939)
     Presó de Sant Felip (febrer-març de 1939)

36. Entrevista a Alfons Sastre i Medina, 251
     Anarquisme i cultura obrera a Menorca durant la República
     Dirigents del moviment llibertari a les Illes Balears (1931-36)
         El PCE a Menorca (1931-36) i Heriberto Quiñones
         Els Fets d'Octubre de 1934 a Menorca
     Conflictivitat social i ordre públic (febrer-juliol de 1936)
         El cop d'Estat de juliol de 1936 a Menorca
     Repressió republicana a Menorca durant la Guerra Civil
         Pere Josep Pons Menéndez i la Guerra Civil
     Heriberto Quiñones a Menorca durant la Guerra Civil
         La CNT a Menorca durant la Guerra Civil
     Repressió franquista a Mallorca durant la Guerra Civil
     L'ocupació de Menorca pels franquistes (febrer de 1939)
     Resistència llibertària a Catalunya (1943-50)

37. Entrevista a Jaume Serra i Obrador, 268
 Condicions de vida i estraperlo a la Mallorca de postguerra
 Emigració clandestina, presó i judici a Alger
 Condicions de vida dels emigrants a Alger
 Emigració a París i retorn a Mallorca
38. Entrevista a Joan Serra i Obrador, 272
 Pas a les tropes republicanes al front de Guadalajara (1937)
 Represàlies contra les dones
 XIV Cos de l'Exèrcit Popular a Guadix (1939)
 Final de la guerra i empresonament a Granada (1939)
 Camp de concentració d'Armillà (1939)
 Retorn a Mallorca i presó d'Illetes (1939)
39. Entrevista a Gabriel Torrens i Llompart, 277
 Evolució ideològica: de Falange al PCE
 Tinent de la Legió a Palència i guàrdia civil a Astúries (1922-34)
 Revolució d'Octubre de 1934 a Astúries i empresonament (1934-36)
 Guerra Civil (1936-39): Andalusia i Madrid
 Final de la guerra i repressió de postguerra
 El PCE de Mallorca a la clandestinitat (1946-48)
 Les detencions de 1948, procés i exili
 El tinent Jeroni Sitjar i la Guerra Civil
40. Entrevista a Antoni Tur i Ferrer, 286
 Treball i sindicalisme a les salines de Formentera
 Josep Ferrer Tur i la CNT a Formentera
41. Entrevista a Engràcia Vicens i Pedrós, 288
 El moviment obrer a Calvià durant la Segona República
 La repressió a Calvià durant la Guerra Civil
 Familiars de presos durant la guerra i la postguerra immediata
 El carrabiner republicà José Fernández Clemente
 Condicions de vida a Palma durant la postguerra
 Emissores clandestines i propaganda antifranquista a Palma
 L'emigració a Algèria
 Retorn a Mallorca i darrera etapa del franquisme
42. Entrevista a Catalina Vich i Matas, 295
 Dona i República a Esporles
 Repressió a Esporles durant la Guerra Civil
 Detenció, presó provincial i judici (1937)
 La presó de dones de Palma
 Les preses a l'Hospital de Palma
 Sortida en llibertat (1941) i resistència de postguerra a Esporles

43. Entrevista a José Amalia Villa López, 300

Detenció de Matilde Landa (1939)

Matilde Landa a la presó de Ventas.

Matilde Landa a la presó de Palma

Valoració de la figura de Matilde Landa

Les presons de dones en el primer franquisme

Clandestinitat comunista de postguerra i qüestió quiñonista

44. Entrevista a Clodoald Villalonga i Elias, 309

El moviment llibertari a Menorca durant la Segona República
Ple de Sindicats de la CNT de les Balears i cop d'Estat (juliol de 1936)

La repressió a Mallorca durant la Guerra Civil

Presons i camps de concentració de Mallorca i Tetuan (1936-42)

La postguerra a Menorca

Epíleg: cap a una caracterització del moviment obrer balear (1930-50), 315

Bibliografia, 371

Índex onomàstic, 383